

MATKALLA KÖÖPENHAMINAAN

YK:n ilmastokokous (<http://en.cop15.dk>) on tämän lehden ilmestyessä alkanut Kööpenhaminassa, jossa se pidetään 7.–18. joulukuuta. Tanska on kutsunut sinne 191 valtion päämiehet. Lisäksi Kööpenhaminassa on paljon sekä teollisia tarkkailijoita että toimittajia. *Journalisti*-lehden (20/2009) kolumnissa todettiin, ”maalastoimittaja ei lähde Köpikseen vaan lukee oikeiden ilmastotoimittajien raportteja”. Suomalaisia toimittajiaakin on siis paikan päällä.

Kotimaisissa lehdissä on ollut paljon kirjoituksia pitkin syksyä otsikolla ”Kohti Kööpenhaminaa”. Aiheina on ollut paitsi kokouksen onnistuminen ja päätökset myös mm. EU:n rooli ja kehitysmaat, ilmastomallit, päästövähennykset ja hiilinielut. Julkisen keskustelun voimistumiseen on parin viime vuoden aikana vaikuttanut erityisesti Britannian hallituksen tilaama ilmastonselonteko, ekonomisti **Nicholas Sternin** kirjoittama raportti, ja Hallitustenvälisen ilmastopaneelin (IPCC) julkaisema neljäs arviointiraportti – sekä tietysti paneelin ja **Al Goren** jakama Nobelin rauhanpalkinto.

Journalisti-lehdessä (19/2009) oli teemakokonaisuus ”Median ilmastomuutoksesta”. Ilmastomuutosjournalismi pääsi Suomessakin vauhtiin melko hitaasti, mutta nykyään myös isommilla mediataloilla on ilmastokysymykseen perehtyneet toimittajat. He ovat hyvin perillä viimeisimmistä tutkimustuloksista ja poliittisista neuvotteluprosesseista, kuten Luonto-liiton pääsihteeri **Leo Stranius** toteaa kirjoituksessaan. Suomessa kuitenkin säätilan vaihtelut vaikuttavat mediaan liikaa, kuten poikkeuksellisen lumeton talvi 2006–2007. Samoin media keskittyy ehkä liiaksikin yksittäisten kuluttajien ilmastotekoihin. Journalistiikan professorin **Risto Kuneliuksen** mielestä media voisi haastaa enemmän poliitikkoja – toimimaan niin kotimaassa kuin kansainvälisellä tasolla.

Helsingin yliopiston viestintä järjesti medi-

an edustajille ”Eväitä Kööpenhaminaan” -tilaisuuden 13.11.2009. Siellä esiintyi joukko ilmastotutkijoita. He kertoivat mm. ilmahan pienhiukkastutkimuksesta ja ekosysteemien palauteilmiöistä, jotka voivat vaimentaa tai vahvistaa ihmisen aiheuttamia muutoksia. Professori **Timo Vesala** kertoi lisäksi kansainvälisestä ICOS (*Integrated Carbon Observation System*) -hankkeesta, johon Suomi on saanut rahoitusta. Siinä seurataan hajautetusti erilaisin laittein kasvihuonekaasujen pitoisuuksia sekä nieluja ja lähteitä. Suomi on ilmaissut myös halunsa ja mahdollisuutensa ns. operaatiovaiheen päämajaan. Poikkitieteellinen Suomen Akatemian huippuyksikkö, joka tutkii ilmahan koostumusta ja ilmaston muutosta, lähettää tarkkailijoita Kööpenhaminaan. Lehtemme saa sieltä yksikön edustajalta matkaraportin.

SUOMEN TIETEEN TILA

Suomen Akatemia on saanut valmiiksi ”Suomen tieteen tila ja taso 2009” -raportin. Se julkistettiin Finlandia-talolla Helsingissä marraskuussa. Raportti tieteen tilasta laaditaan kolmen vuoden välein. Myönteisiä piirteitä ovat tutkimus- ja kehittämistyön kansantuoteosuuden säilyminen korkealla ja yritysten tutkimus- ja kehittämisinvestointien määrä, yritysten tiivis yhteistyö tutkimuslaitosten ja yliopistojen kanssa, tutkijoiden osuus työvoimasta ja tieteellisten julkaisujen lukumäärä asukasta kohti.

Huolestuttavia piirteitä on raportin mukaan nähtävissä. Tutkijoiden vierailut ja työskentelyt ulkomailla sekä tieteellisten artikkelien määrät ovat vähentyneet. Tieteellisen merkittävyyden ja laadun mittareina pidettävät julkaisujen viittaukset ovat laskusuunnassa. Mukana eivät kuitenkaan ole humanistiset ja yhteiskuntatieteelliset alat, mihin kansleri **Ilkka Niiniluoto** puheenvuorossaan julkistamistilaisuudessa viittasi. Näiden alojen mitattavuutta tulisi parantaa.

Meneillään olevaan kehitykseen on vaikuttanut yleinen keskustelu ja tavoitteenasettelu, jotka ovat olleet teknologis- ja taloudellispainotteisia. Yliopistoissa tehdään suhteettoman paljon soveltavaa tutkimusta ja kehittämistyötä perustutkimuksen kustannuksella. Muita kehitykseen vaikuttavia ongelmakohtia ovat mm. tutkijakoulutettavien suuri määrä ja tieteellisen infrastruktuurin rapistuminen.

Suomen Akatemia esittää, että Suomen tieteellisen tutkimuksen tuloksellisuuden ja laadun kehittämiseksi on laadittava kymmenvuotinen kansallinen tiedestrategia. Raportti ja sen tiivistelmä on saatavissa pdf-muodossa Akatemian verkkosivuilta (www.aka.fi/julkaisut). *Tieteessä tapahtuu* -lehden seuraavassa numerossa on **Sirpa Jalkasen** ja **Risto Heiskalan** kommenttipuheenvuorot, jotka he pitivät Finlandia-talon tilaisuudessa.

Kansainvälinen arviointiryhmä esitti aikaisemmin syksyllä, että myös Suomen tutkimus- ja innovaatiojärjestelmä on uudistusten tarpeessa. Tutkimus- ja innovaatio toiminta on huomattavasti vähemmän kansainvälistynyt kuin usein ajatellaan. Korkeakoulujärjestelmä on hajanainen, ja ammattikorkeakoulujen roolia tulisi täsmentää. Myös sektoritutkimuksen uudistaminen on edennyt hitaasti. Tutkimus- ja innovaatiopolitiikassa tulisi siirtyä kokeilevampaan ja suurempaa riskinottoa sisältävään toimintatapaan, jolloin byrokraattisuutta ja päällekkäisyyksiä tulisi karsia.

OPEN ACCESS TULI

Tutkimuksen avoin saatavuus edistyy ainoastaan kotimaisessa tiedemaailmassa. Helsingin yliopiston rinnakkaistallennusvelvoite astuu voimaan 1.1.2010. Tutkijat tallentavat tieteellisissä julkaisuissa julkaistut tutkimusartikkelinsa Helsingin yliopiston ylläpitämään avoimeen digitaaliseen arkistoon, HELDAan. Artikkelien lisäksi arkistoon tallennetaan yliopistolla tuotettuja yksiköiden julkaisusarjoja sekä tiedekuntien oppimateriaalia ja laitosten tuottamaa tutkimusaineistoa.

Tampereen yliopiston rinnakkaistallennus-suositus astuu voimaan 1.1.2011. Tampere suo-

sittaa ja kehottaa tutkijoitaan rinnakkaistallentamiseen Helsingin yliopiston edellyttäessä tätä. Tampereen yliopiston allianssikumppani Jyväskylän yliopisto on myös aloittanut oman valmistelunsa rinnakkaistallentamisesta.

Helsingin yliopisto laatii parasta aikaa myös tutkimusaineistoja koskevaa datapolitiikkaa. **Marjut Salokanteleen** johtama työryhmä kartoittaa aineistojen saatavuuteen liittyviä kysymyksiä. Suomen Akatemia on edellyttänyt jo vuoden verran tiedonhallintasuunnitelmaa tutkimussuunnitelman osana.

Tiedonhallinnasta kiinnostuneelle lukijalle suositellaan Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston julkaisemaa Tutkimusaineistojen tiedonhallinnan käsikirjaa. Tarpeellinen opas on klikkauksen päässä: <http://www.fsd.uta.fi/tiedonhallinta/index.html>. (*Reetta Kettunen*)

TÄHTITORNINMÄEN OBSERVATORIO

Helsingin yliopiston observatorion 175 vuotta juhlittiin avoimin ovin marraskuussa. Siellä kävi yli tuhat kävijää. Avoimet ovet oli viimeinen tilaisuus yleisölle tutustua observatorioon tähtitieteen laitoksena, sillä tähtitieteilijät ovat siirtymässä fysiikan laitokseen Kumpulan tiedekampukselle. Muuton mukana tähtitiede poistuu myös yliopiston laitosten nimistöstä, mikä on herättänyt kovasti ihmetystä. Tähtitieteen tutkimus ja opetus saavat jatkua vain osana fysiikan laitoksen toimintaa.

Kun tähtitorni avattiin syksyllä 1834, se oli Euroopan ja koko maailman uudenaikaisin astronominen laitos. Sen suunnitteli arkkitehti **C. L. Engel** yhdessä tähtitieteen professori **August Argelanderin** kanssa. Tähtitornissa on mitattu tähtien paikkoja, kuvattu taivaankantaa ja tutkittu taivaanmekaniikan salaisuuksia. Tähtitieteellinen havaintotoiminta siirtyi jo 1970-luvulla muualle; nykyään tieteelliset havainnot tehdään lähinnä suurissa kansainvälisissä observatorioissa. Tähtitorninmäen rakennus on kuitenkin palvelut tähtitieteen tutkijoiden työtilana ja opetusikätyössä. Opiskelijatkin ovat vallanneet observatorion, professorinimityksen takia, vuonna 1969.

Skeptikko-lehti (4/2009) kuvaa uskonnollisten opiskelijoiden järjestämää keskustelutilaisuutta, jossa professorit **Kari Enqvist** ja **Tapio Puolimatka** keskustelivat aiheesta ”Johtaako tiede ateismiin”. Puolimatka on ollut näkyvä evoluutioteorian kriitikko. Kirjoituksen mukaan Enqvist ei ehtinyt selostamaan tilaisuudessa maailmankuvaansa. Keskustelunaihe oli hänestä mieleton. Sellaisen voi esittää vain uskonnollinen fundamentalisti. Tiede saisi kulkea omia menojaan, ja uskovatkin uskoa rauhassa.

Enqvist ei pidä itseään ateistina vaan uskonottomana. Häntä ei yksinkertaisesti uskonto kosketa, varsinkaan kysymys Jumalan olemassaolosta. Hän on kirjoittanut kiinnostavan kirjan *Kuoleman ja unohtamisen aikakirjat* (WSOY 2009), jossa hän pohtii maailmankuvaansa: kuolemaa, mm. Nagasakin ydinpommin aiheuttamaa joukkotuhoa, omia vanhempiaan, uskonnon olemusta ja uskomusten luonnetta. Viimeiseen kirjan osuuteen kuuluu myös elämän mielen ja arvokkuuden pohdinta. Enqvist pohtii pitkään, miksi uskonto ei ole hänestä oppi, niin kuin hän on aikaisemmin ajatellut, vaan eräänlainen virus, ja uskonnollisuus on ”aivoissa pesivä kulttuurimeemi”.

UUSI TIETEEN AKATEMIKKO

Professori **Leena Peltonen-Palotie** on nimitetty tieteen akateemikoksi lokakuun lopulla. Hän on tehnyt urauurtavaa työtä ihmisgeenien ja erityisesti tautigeenien parissa. Hän on tutkimuksessaan yhdistänyt perusmolekyylibiologiaa ja lääketiedettä erilaisten sairauksien ymmärtämiseksi. Hänen tutkimustuloksensa ovat antaneet uutta tietoa sairauksien perusmekanismeista. Peltonen-Palotie työskentelee Britanniassa Sanger-instituutin Ihmisgenetiikan ohjelman johtajana sekä tutkimusjohtajana Suomen molekyyllääketieteen instituutissa (FIMM) ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksella. Hän on vieraileva professori Broad Instituutissa Bostonissa. Hän on työskennellyt 2000-luvulla akatemiaprofessorina ja Suomen Akatemian Tautigeenien tutkimuksen huippuyksikön johtajana.

Kalevalaseura on tuottanut kaksi kaikille avointa verkkosivustoa. ”Kalevalan kulttuurihistoria” -sivustolla (www.kalevalaseura.fi/kaku) esitellään monipuolisesti Kalevalan taiteellisia, aatteellisia, poliittisia ja tutkimuksellisia tulkintoja, niiden taustoja ja vaikutusta suomalaiseen kulttuuriin. ”Kalevala 175 vuotta” -sivusto (www.kalevala175.net) esittelee puolestaan ensi vuonna vietettävää Kalevalan 175-vuotisjuhlaa. Sivustolla on juhluvuoteen liittyvien perustietojen lisäksi graafikko Markus Itkosen suunnittelema juhluvuoden visuaalinen tunnus ”Kalevala palaa”.

”Arkkitehtuurimme vuosikymmenet” -pelin ensimmäiset viisi vuosikymmentä (1900–1950) ovat valmiit. Peli (www.mfa.fi/arkkitehtuuripeili), joka on kohta myös ruotsiksi, sopii hyvin peruskoulujen yläluokkien ja lukion kuvataiteen ja historian opetussuunnitelmaan sekä kuvataidekoulujen arkkitehtuurin opetukseen. Peli liittyy Suomen rakennustaiteen museon samannimiseen näyttelyyn ja kirjasarjaan.

Aboa Vetus & Ars Nova -museon keskiajan historiaa esittelevään perusnäyttelyyn on lisätty keskiajan tietämystä punnitseva, nuorille suunnattu pelikone ”Rakennusmestari Jacobus”.

TIETO-FINLANDIA-VOITTAJA

Filosofian tohtori **Henrika Tandefeltin** kirja *Porvoo 1809. Juhlamenoja ja tanssiaisia* (SKS 2009) voitti tämän vuoden Tieto-Finlandian. Kirja on ilmestynyt myös ruotsiksi Svenska litteratursällskapet i Finlandin kustantamana. Kuudesta esiraadin valitsemasta tietokirjasta lopullisen valinnan teki Sampo Oyj:n hallituksen puheenjohtaja **Björn Wahlroos**. Tandefelt seuraa teoksessaan Porvoon maapäiviä niiden suunnittelusta syksystä 1808 alkaen aina heinäkuun 1809 päättäjäisiin. Sen ohella, että neljä säätyä paneutui keisarillisiin esityksiin, maapäiviin kuului oleellisena osana suuri määrä arvokkaita juhlamenoja. Tandefelt selvittää tarkasti, kuinka maapäivien tärkeät valtiolliset aktit, seremoniamuodot ja juhlat auttoivat vakiinnuttamaan Suomen uuden järjestyksen.

Ilari Hetemäki